

СЕНИК Алла Михайлівна

ТРАНСМІКСАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ У ПСИХОСОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ: ОНТОЛОГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ ТА ГНОСЕОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

Alla SENYK

TRANSMIXATION OF TECHNOLOGIES IN PSYCHOSOCIAL WORK: ONTOLOGICAL IMPERATIVES AND EPISTEMOLOGICAL DIMENSIONS

DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2026.01.175>

УДК 159.98 : 364

ВСТУП

Постановка суспільної проблеми. Нині вітчизняне суспільство характеризується високим рівнем соціальної динаміки, що породжує безліч складних та багатофакторних проблем, які вимагають адекватних та ефективних інтервенцій з боку інститутів соціальної і психологічної роботи. Як професійна діяльність соціальна робота постійно еволюціонує, прагнучи розробити та застосувати інструменти, що дозволяють вирішувати ці проблеми. У цьому контексті технології названої роботи відіграють ключову роль, постаючи упорядкованими формами знань і дій, котрі спрямовані на досягнення конкретних психосоціальних змін. Однак, незважаючи на значний методологічний прогрес у науковому осмисленні та практичній зреалізації цих технологій, постає низка концептуальних труднощів. Однією із найбільш актуальних та недостатньо вивчених проблем є *феномен трансміксації технологій* – явище, за якого елементи однієї технології постійно присутні та взаємно проникають у структуру іншої, що традиційно вважалася автономною. Це створює не лише методологічні виклики для класифікації та диференціації, а й істотно впливає на ефективність підготовки фахівців і на якість надання соціальних послуг.

Нечітке розуміння цього феномену може призвести до редукціоністського сприйняття складної психосоціальної реальності та обмежити потенціал соціальної роботи як холістичної практики.

Метою дослідження є аналіз феномену трансміксації технологій у психосоціальній роботі, його концептуалізація на гносеологічному та онтологічному рівнях, а також обґрунтування його значення для теорії та практики вітчизняної соціальної діяльності.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі **завдання**: а) розмежувати поняття «трансміксація» від «міксування» (змішування) технологій, визначивши його сутнісні характеристики; б) дослідити гносеологічні виміри трансміксації як виклику для редукціоністських підходів у пізнанні психосоціальних процесів; в) проаналізувати ключові функціональні технології соціальної роботи та виявити онтологічні імперативи, що зумовлюють їхнє взаємопроникнення; г) визначити концептуальні виклики, що пов'язані з розмежуванням власне технологій психосоціальної роботи та організаційно-правових форм соціального захисту; д) обґрунтувати значення феномену трансміксації для формування інтегрованих теоретичних моделей, оптимізації освітніх програм та підвищення ефективності практичних інтервенцій у соціальній роботі; е) провести пілотне

емпіричне дослідження у рамках вказаного предметного поля.

Авторська концепція полягає у тому, що трансмікація технологій у психосоціальной роботі є не просто методологічною проблемою класифікації, а *фундаментальним онтологічним імперативом*, що відображає іманентну складність, динамізм та багатовимірність людської взаємодії та соціальної реальності. На противагу редукціоністським підходам, які прагнуть до чіткої диференціації та ізоляції окремих технологій, пропонується розглядати трансмікацію як діалектичну єдність інтегрованості та диференційованості, де кожна технологія, не втрачаючи своєї унікальності, поєднує суттєві фрагменти інших, формуючи цілісне, синергічне поле професійної вчинкової дії. Це означає, що психосоціальна робота сутнісно є холістичною та інтегративною практикою, де людиновимірні технології взаємно проникають одна в одну, оскільки об'єкт їхнього впливу – людина у її соціальному контексті ось-буття – становить нелінійну та багатофакторну, саморозвиткову і полісинергічну систему. Розуміння трансмікації як об'єктивно зумовленого явища дозволить перейти від спроб штучного розмежування до розробки більш гнучких, адаптивних та інтегрованих моделей професійної діяльності у сфері соціально-психологічної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання технологій у психосоціальной роботі є предметом активних наукових дискусій. Учені приділяють значну увагу класифікації та систематизації різних методів і технік, підкреслюючи їхню важливість для стандартизації та підвищення ефективності професійної діяльності (див. [1-5; 8-9; 11]). Однак, попри визнання взаємозв'язку між різними методами, більшість обмежується або описом окремих технологій, або розглядом їх як складових, що можуть бути скомбіновані. Теоретичний аналіз феномену трансмікації як іманентного взаємопроникнення та постійної присутності компонентів однієї технології всередині іншої, що виходить за межі простого поєднання, у вітчизняній соціальной науці поки не проводився.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Існують кілька ключових непрояснених аспектів загальної проблеми, які безпосередньо стосуються досліджуваного феномену. Зокрема, є потреба в глибинному концептуальному розмежуванні трансмікації від простої інтеграції чи змішування. Більшість

оприлюднених досліджень фокусуються на інтеграції методів, тоді як трансмікація передбачає більш узasadнене взаємопроникнення, що закономірно вимагає розробки нового гносеологічного інструментарію. На часі постало чітке визначення онтологічних імперативів, що зумовлюють трансмікацію. Необхідно виявити, чому саме психосоціальна робота (див. [6-7]), на відміну від інших сфер, більш схильна до такого роду взаємопроникнення технологій. Нагальною постає також розробка теоретичних моделей, що адекватно відображають трансмікований характер технологій. Адже існуючі моделі часто є лінійними та сегментованими, що не відображає реальної динаміки професійної діяльності соціального працівника як психолога-практика.

Виклад основного матеріалу дослідження

Трансмікація як гносеологічна проблема: діалектика цілісності та диференціації у сфері психосоціальной роботи

У сучасному світі, який чітко вирізняється всезростаючою складністю та взаємозалежністю систем, кожен із нас все частіше зіштовхується із явищами, які неможливо пояснити з допомогою традиційних лінійних моделей. Одним із таких феноменів є **трансмікація** як глибинний процес взаємопроникнення та іманентної присутності компонентів та елементів однієї системи чи технології всередині іншої. Трансмікація є свідченням нової, інтегративної парадигми взаємодії, що вимагає переосмислення усталених підходів до аналізу та розуміння соціальной дійсності. Традиційне осмислення технологій у наукових дисциплінах, особливо у прикладних сферах суспільного повсякдення, часто зводиться до суто аналітичного редукціонізму, себто до підходу, що передбачає розкладання складних явищ на простіші, автономні складники задля їх детального вивчення. Такий підхід був надзвичайно продуктивним у багатьох сферах, але сьогодні він виявляється недостатнім, коли мовиться про людиновимірні системи, де взаємозв'язки є настільки тісними, а компоненти настільки вмонтовані один в одного, що їхнє відокремлення призводить до втрати сутності. Саме тут оприявнюється трансмікація: вона

демонструє, що існують ситуації, коли «ціле більше за суму своїх частин» не лише у сенсі синергійного ефекту, а й у розрізі нерозривності самих частин. Це, власне, й призвело до спроб чіткого розмежування та класифікації окремих технологій (діагностичних, консультативних, профілактичних та ін.) як дискретних сутностей людської ось-буттєвості.

Окреслена атомарна перспектива недостатня для адекватного відображення реалій професійної практики суспільного спрямування. Натомість, слушно констатувати існування феномену трансмікації – явища, котре виходить за межі простого міксування або інтеграції. Міксування (синергійне змішування) передбачає екстернальне поєднання кількох автономних компонентів. Це нагадує додавання інгредієнтів, що співіснують, можуть взаємодіяти, але зберігають свою ідентичність. На противагу цьому, трансмікація – це глибинне, іманентне та взаємопроникне екзистенціювання складових однієї технології всередині іншої. Це той процес, коли межі між технологіями стають не просто розмитими, а пористими, дозволяючи узасадненню однієї проникати і трансформувати діяльнісний зміст іншої, збагачуючи її контекст. Є змога спостерігати це як діалектичну єдність протилежностей, де кожна окрема технологія, зберігаючи свою номінальну ідентичність та своє специфічне спрямування, водночас інкорпорує суттєві фрагменти інших, при цьому створюючи якісно нову, синергійну цілісність.

Як слушно зазначає А.В. Фурман, «Монопредметність притаманна класичній раціональності, яка вивчає прості, спостережувані, мисленнево та експериментально досліджувані, об'єкти з природничо-механістичних позицій, коли будь-які події витлумачуються як наперед визначені законами класичної фізики або класичної механіки; при цьому природа уявляється простою машиною, частини якої підпорядковані жорсткому спричиненню, а синтез природничого знання здійснюється на засадах редукції, тобто на зведенні різноманітних процесів і явищ до механічних. Закономірно, що предмет пошуку в цьому разі ізолюваний, самодостатньо одиничний, формується ресурсами людської розсудливості, котра виявляє каузальні (причинно-наслідкові) залежності, задіює наявні наукові знання в окремий дослідницький процес та збагачує механістичну картину світу через процедуру заміщення реального ідеальним та об'єктивує виявлені залежності у семіотичній і знаковій

формах» [10, с. 59-60]. Тому гносеологічно трансмікація постає фундаментальним викликом для редукціоністських епістемологій у соціогуманітарній науці. Якщо прагнути до абсолютної диференціації та ізоляції окремих психосоціальних технологій, можна втратити розуміння їхньої цілісності та системного характеру в умовах реального практикування.

Особистість, як суб'єктний об'єкт соціальної роботи, є не просто сукупністю функцій чи проблем, а унікальним, багатосферним, полідинамічним і самоорганізаційним феноменом. Взаємодія з такою надскладною саморозвитковою системою вимагає відповідної гнучкості та інтегративності використовуваного інструментарію. Тому пізнання технологій психосоціальної роботи потребує холістичної оптики, яка здатна досягнути їхню взаємозумовленість та синергійний ефект, виходячи за межі суто лінійних причинно-наслідкових зв'язків. Це вимагає від дослідника і практика не лише здатності до аналітичного розчленування, але й синтетичного бачення, а також спроможності до інтегративного осмислення взаємно переплечених феноменів. У цьому контексті канонічна технологія психосоціальної роботи може бути переосмислена не як статичний інструмент, а як онтологічний конструкт, що охоплює не тільки систему знань про послідовні дії, а й їхню імплікативну, взаємозалежну природу. Це не просто сукупність окремих процедур, а цілісний наратив професійної взаємодії, що розгортається від моменту ідентифікації проблеми до створення умов для активного та повноцінного особистісного функціонування клієнта. Ця діалектика інтегрованості та диференційованості, де кожна частина відображає ціле, є джерелом феномену трансмікації, який вимагає нового підходу до її вивчення.

Трансмікаційні функціонали психосоціальної технології: онтологічні імперативи взаємопроникнення та їхні прояви

Доцільно більш детально розглянути ключові функціонали технології психосоціальної роботи, що виділяються відповідно до їхніх макрофункцій у практичній діяльності. Саме у їх сутнісному наповненні знаходимо онтологічні імперативи, що зумовлюють феномен трансмікації (*рис.*). У цьому аналітичному контексті *функціонал* – це здебільшого сукупність можливостей і дій, обов'язків чи функцій, які виконує професіонал.

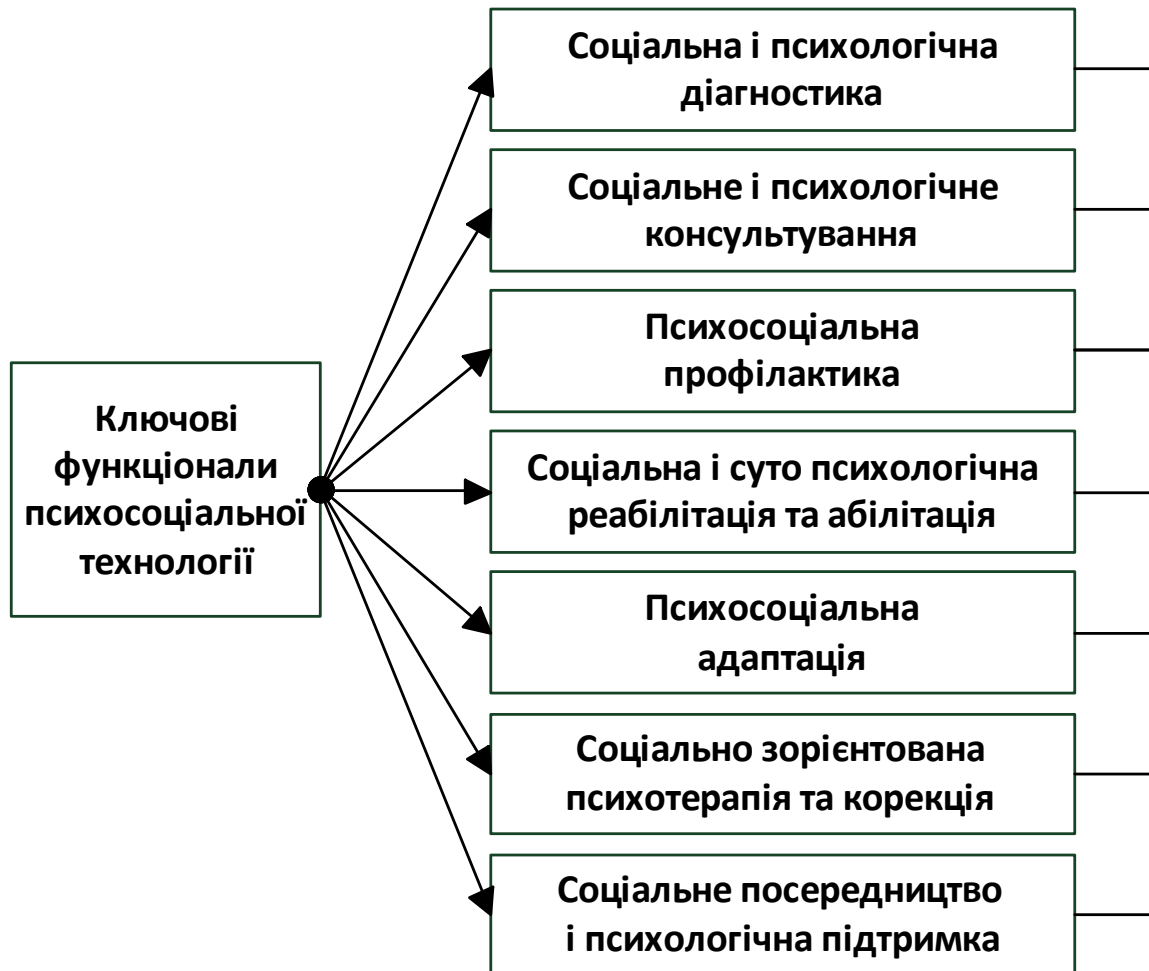

Рис.

Трансміксаційні функціонали довершеної технології психосоціальної роботи

Соціальна і психологічна дисциплінарні гілки діагностики не становлять одноразовий, дискретний акт, який завершується після фіксації певного стану життєвої проблеми людини. Це перманентний когнітивний процес, що безперервно інтегрований у кожен етап соціальної інтервенції. Її онтологічний імператив полягає в обов'язковості постійного моніторингу та переоцінки психосоціального стану клієнта. Соціальна реальність не статична, адже обставини життя особи змінюються, її емоційний, фізичний та психічний стани коливаються, а соціальні зв'язки модифікуються. Відповідно, і проблеми, й ресурси клієнта перебувають у постійному русі-поступі. На практиці це означає, що соціальний працівник (соціальний педагог чи психолог), навіть під час проведення консультації, реабілітаційних заходів чи терапевтичних сесій, безперервно здійснює діагностування. Він зчитує невербальні сигнали, аналізує динаміку пове-

дінки, фіксує нові обставини, які виникають у повсякденні клієнта. Це не завжди оформлюється документально; радше мовиться про той професійний функціонал, що постає із самого ось-буття фахівця, який вживається у проблемне поле клієнта, всебічно аналізуючи мінливий контекст його буденності. Ця постійна діагностична робота соціального працівника як психолога є фундаментом для гнучкої адаптації методів впливу та своєчасного відреагування на будь-які внутрішні чи зовнішні зміни у життєвому процесі клієнта. Без такої безперервної діагностичної присутності будь-яка психосоціальна технологія втрачала б свою ефективність, оскільки базувалися б на застарілих або неповних даних.

Соціальне і суто психологічне консультування традиційно визначається як процес передачі релевантної інформації клієнту задля зниження соціальної і психічної вразливості. Вочевидь його трансміксація виходить далеко

за межі суто інформаційного обміну. Це головною розпізнавальною практикою, що створює простір для рефлексії, самоусвідомлення та активної участі клієнта у вирішенні власних проблем. Трансміксація консультування виявляється у тому, що фактично будь-яка комунікація у психосоціальній роботі, щонайперше та, що формально відноситься до діагностики чи посередництва, містить функційні елементи консультування. Наприклад, коли соціальний працівник пояснює клієнту його права під час збору документів (діагностика / посередництво), він сутнісно здійснює юридичне консультування. Більше того, сама по собі емпатійна, підтримувальна взаємодія з клієнтом, що становить осереддя соціальної роботи, має значний терапевтичний та психологічний ефект, навіть якщо це виходить за межі первинної мети консультації. Приміром усвідомлення та адекватне реагування консультантом на когнітивний та емоційний стан батьків, які виховують дитину з інвалідністю, може забезпечити адекватну – своєчасну і дієву – психологічну підтримку. Цей терапевтичний вплив не декларується як основний, проте є надзвичайно важливим для формування довіри, мобілізації внутрішніх ресурсів сім'ї й забезпечення ефективності подальших реабілітаційних чи абілітаційних заходів. Тому психосоціальне консультування – це не ізольований блок передачі інформації, а динамічне діяння, що переплітається із психологічною підтримкою, елементами корекції і психотерапії.

Психологічно коректна психосоціальна профілактика є однією з найбільш яскравих ілюстрацій трансміксації, оскільки вона рідко існує як окрема, ізольована дія, акт чи захід. Натомість, це трансміксаційний компонент, що пронизує сутнісну та смислову наповненість майже всіх інших функціоналів аналізованої тут технології. Її онтологічний імператив полягає у превентивній орієнтації психосоціальної роботи загалом, у її телеологічній спрямованості на запобігання виникненню нових проблем чи загострення вже існуючих у свідомості клієнта. Будь-яка ефективна інтервенція у виконанні такої роботи має профілактичний компонент. До прикладу, коли соціальний працівник допомагає людині адаптуватися до нових життєвих умов, він не тільки вирішує поточне завдання, а й запобігає можливому подальшому соціальному неблагополуччю (первинна профілактика). Коли проводиться

рання діагностика ризиків, водночас узмістовлює вторинну профілактику. Навіть у процесі реабілітації, де основна увага приділяється відновленню, елементи профілактики рецидивів чи розвитку вторинних ускладнень є критично важливими. Отож профілактика – це смислоємний процес та інтегрований принцип, що вмонтований у кожен етап і кожен технологію, тим самим надаючи їм довготермінової перспективи і цілісності.

Психосоціальна реабілітація (відновлення особистістю втраченого психофізичного потенціалу) та абілітація (формування нових здібностей) становлять найбільш показові приклади феномену трансміксації. Їхня сутність як метатехнологічних конструкцій полягає у здатності інтегрувати в себе функціонали майже всіх інших технологій. Онтологічний імператив реабілітації / абілітації – це комплексне відновлення та розвиток людського потенціалу (фізичного, психологічного, інтелектуального, комунікативного, соціального, правового), що за своєю природою вимагає багаторівневого та багатоаспектного впливу на особистість, котра потребує підтримки.

Зреалізування реабілітаційних та абілітаційних програм неможливе без наявності таких складових:

- 1) постійної діагностики фізичного та психодуховного стану, моніторингу прогресу та оцінки ефективності втручань;
- 2) консультативних заходів, що надають інформацію, підтримку та мотивацію для досягнення цілей реабілітації;
- 3) тренінгів з терапевтичним або корекційним ефектом, що спрямовані на зміну дезадаптивних патернів поведінки чи формування нових навичок;
- 4) адаптації клієнта до нових або змінених життєвих умов, включаючи психосоціальну адаптацію осіб з інвалідністю до зовнішнього довкілля;
- 5) компонентів соціального посередництва, скажімо, при налагодженні міжвідомчої або міжорганізаційної взаємодії для вирішення питань клієнта (отримання технічних засобів, працевлаштування, освітні можливості тощо);
- 6) соціального обслуговування, яке створює базові умови для підтримки життєдіяльності та дозволяє зосередитися на процесі особистісного відновлення.

Таким чином, реабілітація та абілітація являють собою динамічні, інтегровані, складно-

структуровані процеси, що демонструють те, як множинні параметри інших технологій взаємопроникають, створюючи єдину, холистичну систему психосоціальної допомоги особистості. Їхня складність не дозволяє відокремити один компонент від іншого без втрати ефективності всього мегапроцесу.

Соціально-психологічна адаптація відображає діалектику взаємодії особи та її зовнішнього середовища, спрямовану на досягнення більш-менш збалансованого співіснування. Вона інтегрує в себе значну кількість методів соціально-медичної, побутової, психологічної, педагогічної та правової роботи. Трансміксація в лоні адаптивної поведінки людини проявляється як у широті задіяних інструментів, так і в її двоякій спрямованості. Зокрема, активна адаптація передбачає зміни у внутрішньому світі самої людини (розвиток нових навичок, зміна конативних патернів та ін.), що вимагає зреалізування елементів чи завдань корекції і терапії. Пасивна ж адаптація фокусується на змінах у довкіллі для його пристосування до потреб, інтересів і можливостей конкретної особистості. Тут значну роль відіграє терапевтичний ефект зовнішнього оточення, коли правильно організований простір, доступні послуги і благодатне соціальне довкілля сприяють психологічному комфорту та стабільності. Цей оздоровчий вплив не вповні становить терапію, але постає її трансміксованою ланкою через опосередкований вплив на психічний стан клієнта.

Соціально зорієнтована психотерапія та корекція передбачають вузькопрофесійний, цілеспрямований вплив на поведінку та ментальні патерни нужденної особи. Ці технології транскордонні до застосування конкретизованих медичних та психологічних методик, таких як сугестивна терапія (техніка нав'ювання), терапія довкіллям, арт-терапія тощо. Їхня трансміксація виявляється в тому, що вони є невід'ємною частиною інших психосоціальних технологій. Приміром елементи терапії та корекції можуть бути інтегровані у процес соціальної або суто особистісної адаптації чи у реабілітаційні та абілітаційні заходи. Навіть у соціальному консультуванні, яке первинно спрямоване головню на передачу інформації, може виникати терапевтичний вплив, особливо коли консультант здатний глибоко розуміти та адекватно реагувати на когнітивний та емоційний стани клієнта. Це важливо не тільки для досягнення терапевтичного ефекту, а й для

подальшої ефективної зреалізації інших людиноцентризованих технологій.

Соціальне посередництво у ситуаціях психологічної підтримки клієнта втілює імператив налагодження зв'язків у складній сув'язі його соціальних зв'язків. Так, соціальний працівник, представляючи інтереси клієнта, виконує функції арбітра та медіатора, що спрямовані на пом'якшення проблемної взаємодії із зовнішніми суб'єктами. Трансміксація посередництва виявляється у його постійній присутності в інших технологіях. Зокрема, під час соціальної діагностики збір документів для оцінки потреби часто вимагає взаємодії із різними інституціями (медичними, освітніми, юридичними), що є чітким проявом посередництва. У рамкових межах реабілітації посередництво критично важливе при здійсненні міжвідомчої чи міжорганізаційної взаємодії для вирішення питань працевлаштування, освіти, просвіти чи доступу конкретного клієнта до ресурсів. Відтак посередництво – це необхідний компонент, який пронизує реалізацію багатьох людиновимірних технологій, тим самим забезпечуючи їх зв'язність, цілісність та ефективність.

Отже, феномен трансміксації є природним, об'єктивно зумовленим та універсальним явищем, яке виходить за межі випадкового змішування. Він свідчить про системний та холистичний характер повноцінної психосоціальної роботи. Кожний технологічний функціонал, попри свою специфіку, становить спектр великого, взаємопов'язаного механізму, де його деталі-складники постійно взаємно проникають, збагачуючи та трансформуючи один одного. Це пояснюється тим, що об'єкт психосоціальної роботи – людина та її соціальне довкілля – є нелінійною, динамічною та багатофакторною системою, яка вимагає інтегрованого, а не фрагментованого підходу. Тож неможливо вирішити одну проблему, не зачепивши інші, і неможливо застосувати одну людинознавчу технологію без опори на компоненти інших.

Розмежування психосоціальних технологій та організаційно-правових форм: методологічний виклик і шлях до подолання

Сув'язь аналізованих технологій як феномен трансміксації загострює іншу, не менш важливу методологічну проблему – недостатне

розмежування між власне технологіями психосоціальної роботи та організаційно-правовими формами соціального захисту населення. У науковому дискурсі та законодавстві спостерігається термінологічна плутанина, коли інституційні рамки і механізми (до прикладу, соціальне обслуговування, опіка, соціальне страхування, соціальна допомога, соціальна підтримка) помилково ідентифікуються як самодостатні технології. Ця категорійна плутанина породжує низку суттєвих проблем. По-перше, владарює концептуальна інфляція та розмивання дефініцій. Коли організаційно-правова форма, яка є широкою інституційною рамкою, сприймається як технологія, то це призводить до втягування в неї функціоналів інших технологій. Скажімо, якщо соціальне обслуговування вважається технологією, тоді всі дії, які здійснюються у його межах (діагностика, консультування, адаптування тощо), стають невід'ємною частиною цієї технології обслуговування. Це, з одного боку, ілюструє трансміксацію, але з іншого – створює методологічний хаос, оскільки унеможливорює чітке визначення сутності та доцільних меж окремих технологій. У цьому випадку метарівень розгляду зміщується з операційним виконанням. По-друге, відбувається ускладнення експертної оцінки та моніторингу. Нечітке розмежування унеможливорює розробку об'єктивних критеріїв ефективності, оскільки незрозуміло, що саме оцінюється: ефективність організаційної форми чи конкретної технології, застосованої у її межах. У підсумку це гальмує розвиток науково обґрунтованої соціальної політики.

Для подолання цієї концептуальної проблеми наголосимо на важливості чіткого та ієрархічного розмежування змісту і форми психосоціальної роботи. Загалом існують великі інституційні рамки, що створюються державою для забезпечення певних соціальних благ (наприклад, соціальні обслуговування, страхування, допомога). Вони вочевидь є доквіллєвим простором, у якому здійснюється психосоціальна робота. Власне технології соціальної роботи становлять сукупність методів, прийомів і засновків психологічного впливу. Це конкретні інструменти, алгоритми та послідовності дій (діагностика, адаптація, корекція, профілактика), що реалізуються фахівцями у рамкових межах зазначених організаційно-правових форм. Вони утворюють зміст профдіяльності соціального працівника. Винятком, що потребує окремого осмислення, є реабілі-

тація. Хоча вона може мати ознаки організаційної форми (до прикладу, реабілітація осіб з інвалідністю у спеціалізованих центрах), усе ж її сутність як комплексної технології, що спрямована на відновлення функцій та потенціалу особи, що виходять за межі вузької інституційної приналежності, урелевантне її як збірну технологію психосоціальної роботи. Реабілітація застосовується до широкого кола клієнтів (передусім неповнолітніх у складних життєвих обставинах, учасників бойових дій) та охоплює різноманітні методи й етапи, що є характерним саме для людиновимірної технології [10].

У будь-якому разі трансміксація є об'єктивним явищем у конгломераті функціоналів психосоціальної технології, хоча її не слід посилювати шляхом нерозрізнення категорійних визначень. Чітке розмежування функцій і дій дозволить розвивати більш точний категорійний апарат, що є засадничою умовою для подальшого наукового прогресу та ефективного управління суб'єктивними системами у соціогуманітарній сфері.

Результати емпіричного дослідження та їх психосоціальний аналіз

Щоб перевірити сформоване концептуальне бачення нами проведено пілотне емпіричне дослідження, що дало змогу глибше осмислити заявлені припущення, використовуючи дані, отримані безпосередньо із досвіду психосоціального практикування. Цей етап був вкрай важливим для нашого дослідження, оскільки дозволив зібрати первинні дані. Отримана інформація, що відобразила реальний досвід та думки суб'єктів аналізування, надавши висновкам емпіричного підґрунтя. Врешті-решт емпіричне пошукування стало тим кроком, який забезпечив його надійність, об'єктивність та прикладну значущість. Це дозволило перейти від абстрактних припущень до конкретних, підтверджених висновків, що значно посилило аргументацію та цінність здійснюваного. Дослідження було проведене на технічній базі навчально-наукового центру соціально-психологічної підтримки та резильєнтності Західноукраїнського національного університету в жовтні 2024 року (вибірка складала 18 осіб: 12 фахівців і 6 клієнтів). Назва емпіричної розвідки була сформульована нами так: «Осмислення трансміксації технологій у психосоціальній роботі: феноменологічний аналіз»

досвіду українських практиків та їхніх клієнтів».

1. *Вступ та обґрунтування.* Сучасна соціальна робота все більше інтегрує різноманітні технології – від цифрових платформ та мобільних додатків до аналітичних інструментів і віртуальної реальності. Цей процес, який названо «трансміксацією», не лише змінює інструментарій, а й потенційно трансформує саму сутність психосоціальної роботи (онтологічні імперативи) та способи, якими соціальні працівники пізнають внутрішній світ клієнта та формують професійне знання (гносеологічні виміри). Незважаючи на зростаюче використання людиновимірних технологій, бракує глибинного розуміння того, як ці зміни сприймаються та переживаються безпосередньо учасниками процесу – соціальними працівниками та їхніми клієнтами. Це дослідження має на меті заповнити цю прогалину, надавши багатий, контекстуалізований опис *lived experience* (життєвого досвіду) у контексті трансміксації технологій.

2. *Мета дослідження:* вивчити та інтерпретувати суб'єктивний досвід соціальних працівників та їхніх клієнтів щодо інтеграції та взаємодії різних технологій у процесі надання та отримання соціальних послуг, головним чином зацентрувавшись на виявленні онтологічних змін у сфері психосоціальної роботи та гносеологічних трансформацій у процесах пізнання та формування відповідного мережива знань.

3. *Дослідницькі запитання:*

1. Як соціальні працівники описують свій досвід трансміксації (змішування, інтеграції) цифрових, комунікаційних та аналітичних технологій у повсякденній практиці психосоціальної роботи?

2. Які онтологічні імперативи (тобто зміни у сутності, цілях, цінностях, ролях та взаємодії) соціальної роботи вони спостерігають та переживають унаслідок цієї трансміксації?

3. Яким чином трансміксація технологій впливає на гносеологічні виміри психосоціальної роботи, зокрема на процеси збору, інтерпретації та використання інформації, формування професійного знання, оцінки потреб клієнтів і прийняття рішень?

4. Із якими етичними дилемами та викликами стикаються соціальні працівники в контексті використання трансміксаційних технологій і як вони їх осмислюють та намагаються вирішити?

5. Як клієнти соціальних служб сприймають інтеграцію технологій у процесі отримання допомоги і чи змінюється їхнє розуміння психосоціальної роботи та власної ролі у цьому процесі?

4. *Методологія дослідження:*

1) дизайн пошукування: якісний, інтерпретативний феноменологічний аналіз (ІРА);

2) учасники дослідження (вибірка): працівники соціальної сфери: 12 соціальних працівників і соціальних педагогів з різних сфер, які активно використовують й інтегрують технології; 6 клієнтів, які отримували соціальні послуги із залученням технологій;

3) збір даних: глибинні напівструктуровані інтерв'ю та польові нотатки;

4) аналіз даних: феноменологічний аналіз (за методикою ІРА): читання, початкове кодування, формування тем, встановлення зв'язків, розробка майстер-тем, написання нарративу;

5) валідність та надійність: забезпечується через кредитність (тріангуляція, перевірка учасниками), переносимість (детальний опис), залежність (аудиторський слід) та підтвердженість (рефлексивний щоденник).

5. *Етичні аспекти:* забезпечення інформованої згоди, конфіденційності та анонімності, захист прав вразливих груп і рефлексивність дослідника були засадничими принципами.

6. *Результати дослідження.* Аналіз глибинних інтерв'ю з соціальними працівниками та їхніми клієнтами виявив кілька взаємопов'язаних тем, що проливають світло на онтологічні та гносеологічні аспекти трансміксації технологій у психосоціальній роботі.

Майстер-тема 1. Технологія як амбівалентний розширювач можливостей та джерело відчуження.

1.1. Розширення доступу та оперативність: учасники відзначають значне зростання оперативності та доступності послуг завдяки цифровим інструментам.

Соціальний працівник (Ірина, 42 роки, робота з ВПО): «Раніше, щоб з'ясувати статус родини, треба було обдзвонити кілька інстанцій, стояти в чергах. Зараз більшість інформації є в базі, а з клієнтом можна швидко зв'язатись через месенджер. Це економить час, який можна використати для реальної допомоги.»

Клієнт (Олена, 35 років, мати дитини з інвалідністю): «Дуже зручно, що не треба їхати в центр кожен раз. Консультацію отримую по відео, документи скидаю через Дію. Це рятує, коли дитина постійно хворіє.»

1.2. Виклик для емоційного зв'язку та «людського дотику»: поряд з перевагами, виникає занепокоєння щодо втрати особистого контакту.

Соціальний працівник (Сергій, 55 років, робота з людьми похилого віку): «Можна, звісно, провести онлайн-консультацію, але як я зрозумію, що у бабусі світло в очах згасло? Через екран цього не побачиш, а це найважливіше. Ми втрачаємо той “людський дотик”, на якому ґрунтується наша професія.»

Клієнт (Петро, 63 роки, отримує допомогу на дому): «З планшетом це все швидко. Але я сумую за розмовою, за тим, як соціальний працівник присяде поряд, розпитає про життя. Все стало формальним.»

Майстер-тема 2. Онтологічні трансформації: перевизначення ролі та ідентичності.

2.1. Соціальний працівник як «цифровий навігатор»: його роль еволюціонує від класичного «помагайка» до «гіда» у складному цифровому світі.

Соціальний працівник (Галина, 38 років, робота з громадою): «Моя робота нині – це не тільки знайти ресурс, а й навчити людину, як його отримати онлайн, як заповнити форму, як захиститись від кібершахраїв. Я стала більше айтішником, ніж просто соціальним працівником.»

2.2. Розмивання меж між роботою та особистим життям: постійна доступність через месенджери та платформи призводить до стирання меж.

Соціальний працівник (Андрій, 36 років, робота з молоддю): «Клієнти пишуть о десятій вечора, у вихідні. Ти мусиш відповідати, бо це ж їхня криза. Це виснажує. Раніше ти йшов з офісу – і вже вдома. Зараз твій офіс завжди з тобою.»

2.3. Зміна динаміки влади у взаємодії: доступність інформації і технологій змінює динаміку у стосунках.

Соціальний працівник (Оксана, 48 років, сімейний консультант): «Клієнти тепер приходять уже досить обізнані, вони гуглять, читають форуми. Іноді навіть більше знають про деякі програми, аніж я сама. Це добре, але вимагає від нас постійного оновлення знань і зміни підходу.»

Майстер-тема 3. Гносеологічні виміри: нові способи пізнання та прийняття рішень.

3.1. Дані як джерело нового знання про клієнта: аналітичні системи та електронні реєстри надають величезні обсяги інформації, які раніше були недоступні.

Соціальний працівник (Маркіян, 40 років, управлінець): «Раніше ми мали уявлення про потребу клієнта із його слів і наших записів. Зараз система показує динаміку, хто звертався, до кого, коли саме. Це дає більш об'єктивну картину й краще розуміння проблематики.»

3.2. Виклик «інтуїтивному» знанню: надмір даних та опора на алгоритми можуть пригнічувати розвиток та використання професійної інтуїції.

Соціальний працівник (Марія, 49 років, практик): «Я все життя працювала натхненно, на відчуттях, на розмові, на тому, що бачу. А тепер мені кажуть, що система показала те-то, а алгоритм рекомендує це і це. Я боюся, що ми перестанемо бачити людину за цифрами.»

3.3. Важливість цифрової грамотності для пізнання: здатність ефективно працювати з технологіями стає ключовою для повноцінного розуміння ситуації клієнта.

Соціальний працівник (Броніслава, 22 роки, молодий спеціаліст): «Якщо ти не вмієш користуватися базою даних, ти просто не отримаєш повну картину. Це як читати лише половину книги. Твоє знання буде неповним.»

Майстер-тема 4. Етичні дилеми у цифрову епоху.

4.1. Конфіденційність та безпека даних: учасники висловлюють глибоке занепокоєння щодо захисту особистих даних клієнтів у цифровому просторі.

Соціальний працівник (Ірина, 42 роки): «Коли ти надсилаєш документи через захищені канали – це одне. А коли клієнт сам тобі їх фотографує і скидає в особистий месенджер – це певний ризик. Але вони так роблять, бо їм так зручно. Де межа?»

4.2. «Цифровий розрив» та справедливість доступу: не всі клієнти мають рівний доступ до технологій, або вміють чи не вміють ними користуватися, що створює нерівність у отриманні допомоги.

Соціальний працівник (Зеновій, 45 років): «Є клієнти, які просто не мають смартфонів, або ж не вміють ними повновагомо користуватись. Або ж немає Інтернету. Ми не можемо змусити їх користуватися технологіями, але тоді вони втрачають доступ до швидких сервісів. Як бути справедливим?»

4.3. Баланс між ефективністю та гуманністю: дилема між бажанням бути максимально ефективним за допомогою технологій та необхідністю зберегти гуманістичний підхід.

Соціальний педагог (Мар'яна, 38 років):

«Технології – це швидкість, це охоплення. Але чи ми не ризикуємо втратити щось більш важливе – емпатію, довіру, можливість просто бути поряд, коли це потрібно?»

7. Висновки та обговорення результатів.

Результати дослідження підтвердили те, що трансміксація технологій у психосоціальной роботі не є простим додаванням нових інструментів, а глибоко впливає на онтологічні та гносеологічні засади професії. Соціальні працівники та їхні клієнти переживають цю трансформацію як з можливостями, так і з викликами. Онтологічно роль соціального працівника розширюється до своєрідного «цифрового навігатора», що прибирає межі між робочим та особистим простором та змінює динаміку влади. Людський чинник залишається критично важливим, хоча його зреалізація вимагає нових підходів у новопосталому цифровому довікллі. Гносеологічно людиновимірні технології надають нові джерела знань та аналітичні можливості, але водночас ставлять питання про важливість інтуїтивного знання і про цифрову грамотність як про передумову для повноцінного пізнання. Етичні дилеми, що головню пов'язані із конфіденційністю, безпекою даних та всезагальною цифровізацією, стають осереддям повсякденної практики. Це означило нагальність і необхідність подальшої розробки комплексних стратегій для підготовки та перепідготовки соціальних працівників (соціальних педагогів, психологів), які б не лише розвивали їхні цифрові навички, а й сприяли етичному осмисленню трансформаційних процесів, аби технології слугували цілям психосоціальной справедливості та благополуччя громадян України.

Висновки і перспективи подальших розвідок

1. Трансміксація технологій у психосоціальной роботі постає як довершена онтологічна взаємодія, що характеризується діалектичним взаємопроникненням та постійною іманентною присутністю сутнісних компонентів однієї технології в іншій. Цей феномен спричинений поліонтологічною природою об'єкта такої роботи – людської особистості, що існує як складна, багатовимірна, психодуховна організованість, яка занурена у взаємопов'язані ментальні, соціокультурні, правові, біографічні та екзистенційні виміри. Відтак трансміксація – це фундаментальний онтологічний імператив

психосоціальной роботи, що укорінений у самій сутності цієї професійної діяльності, яка передбачає цілісне реагування на багатогранну реальність людських страждань, потреб, домагань, спроможностей.

2. Трансміксація людиновимірних технологій кидає виклик адекватності редукціоністських парадигм аналізу в соціальной сфері. Ці парадигми, намагаючись ізолювати та вивчати окремі технології (до прикладу, лише консультування, або тільки реабілітацію) як незалежні сутності, ігнорують процесний та цілісний характер психосоціальной взаємодії. Тому трансміксація унеобхіднює холистичний, інтегративний та системодіяльний підходи до розуміння як змісту, так і форм професійної справи соціальной працівника. Вона спонукає до глибокого перегляду епістемологічних засад та методологічних стратегій у підготовці фахівців соціальной сфери, вимагаючи від них здатності до синтезу знань і різних способів практикування.

3. Детальний аналіз засадничих функціоналів технологій психосоціальной роботи виявляє їхню онтологічну взаємозалежність. Жодна із цих технологій не функціонує у повній автономності; натомість, кожна трансміксується в інші, тим самим конституюючи синергетичну та динамічну системність, коли компоненти різних технологій не просто співіснують, а активно взаємодоповнюють та обопільно зумовлюють один одного. Зокрема, процес діагностики завжди іманентно містить компоненти консультування, а повноцінна реабілітація є немислимою без органічної інтеграції процесів адаптації. Це створює теоретичні та практичні передумови для моделювання нелінійних, розвиткових систем професійного втручання, які здатні адекватно відповідати на багатовимірні та мінливі виклики сучасності.

4. Однією із методологічних проблем, що виявляються у світлі концепції трансміксації, є термінологічна непрозорість, що виникає при змішуванні власне технологій психосоціальной роботи (як інструментальних процедур) та організаційно-правових форм соціальной захисту (як інституційних структур). Ця взаємозамінність понять у теоретичному та практико зорієнтованому дискурсах призводить до концептуальной інфляції та девальвації наукової точности. Обґрунтовано важливість кристалізації понятійного апарату, що передбачає чітке розмежування між інструментальними, процедурними, правовими та управлінськими скла-

довими психосоціальної роботи. Досягнення такої методологічної чіткості є фундаментальною умовою для подальшого розвитку теорії та підвищення ефективності конкретних соціальних практик.

5. Розуміння трансміксації як фундаментального, структуротвірного атрибуту психосоціальної роботи окреслює чітку перспективу формування більш гнучких, достоту адаптивних та істинно клієнтоцентричних моделей соціальних інтервенцій. Це дозволяє особі більш адекватно відреагувати на складні життєві ситуації, кризові обставини та динамічні мультикультурні реальності. В освітньому контексті застосування трансміксайного підходу істотно поліпшить навчальні програми підготовки соціальних працівників у ЗВО, адже передбачає не лише інтеграцію міждисциплінарних знань, а й активне упровадження симуляційного моделювання, розвиток рефлексивної практики та посилення ціннісно зорієнтованого навчання, що корелює із цілісною та істинним складним змістовленням фахової діяльності соціального працівника.

6. Перспективами подальших розвідок означимо розробку методичного інструментарію для емпіричного вимірювання та аналізу феномену трансміксації в конкретних кейсах соціальної роботи; дослідження впливу трансміксації на професійні компетенції соціальних працівників і на розробку відповідних рекомендацій для освітніх стандартів; формування теоретичної моделі інтегрованої психосоціальної роботи, яка б адекватно відображала та використовувала потенціал трансміксації; поглиблення аналітичного дискурсу трансміксації в міждисциплінарному контексті, зокрема на перетині соціальної роботи із психологією, медициною та юриспруденцією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 208 с.
2. Богатирьова І. В. Технології соціальної роботи : навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2013. 248 с.
3. Капська А. Й. Соціальна робота: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2005. 328 с.
4. Кияниця З. П., Петрович Ж. В. Соціальна робота із вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч.; Ч. I. Сучасні орієнтири та ключові технології. Київ: Обнова Компані, 2017. 256 с.
5. Семігіна Т. В. Сучасні теорії соціальної роботи : антологія. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 160 с.

6. Сенік А.М. Арт-методи у психосоціальній реабілітації: ресурси і можливості. *Психологія і суспільство*. 2024. №1. С. 203-208. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2024.01.203>

7. Сенік А.М., Москаль Ю.В. Особливості інтерпретації та імплементації поняття «резильєнтність» у психологічній і педагогічній науках. *Психологія і суспільство*. 2025. №2. С. 158-167. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2025.02.158>

8. Технології соціальної роботи і соціальної допомоги в умовах трансформаційного періоду: навчально-методичний посібник / за заг. ред. А. О. Полянничко, А. В. Кирилук. Суми: ФОП Цьома, 2020. 336 с.

9. Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота : методика викладання : навч.-метод. посіб. Київ: Університет «Україна», 2011. 340 с.

10. Фурман А. В. Методологічні оптики типів наукової раціональності: атрибути, параметри, підходи. *Психологія і суспільство*. 2025. № 1. С. 24-79. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2025.01.024>

11. Фурман, А. В., Підгурська М. В. Історія соціальної роботи : підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2018. 160 с.

REFERENCES

1. Bezpalko, O. V. (2009). *Sotsialna pedahohika: skhemy, tablytsi, komentari* [Social Pedagogy: Schemes, Tables, Comments]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
2. Bohatyr'yova, I. V. (2013). *Tekhnolohii sotsialnoi roboty* [Technologies of Social Work]. Kyiv: Vydavnychiy dim "Slovo" [in Ukrainian].
3. Kapska, A. Y. (2009). *Sotsialna robota* [Social Work]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
4. Kyianytsia, Z. P., & Petrochko, Zh. V. (2017). *Sotsialna robota z vrazlyvymy sim'iamy ta ditmy: Ch. I. Suchasni oriientyry ta klyuchovi tekhnolohii* [Social Work with Vulnerable Families and Children: Pt. I. Modern Guidelines and Key Technologies]. Kyiv: OBNOVA KOMPANI [in Ukrainian].
5. Semyhina, T. V. (2021). *Suchasni teorii sotsialnoi roboty: antolohiia* [Modern Theories of Social Work: An Anthology]. Kyiv: Akademiia pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu [in Ukrainian].
6. Senyk A.M. (2024). *Art-metody u psyhosotsialniy reabilitatsiyi: resursy imozhlyvosti* [Art-methods in psychosocial rehabilitation: resources and opportunities]. *Psykhohiia i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 203-208 [in Ukrainian].
7. Senyk A.M., Moskal Yu.V. (2025). *Osoblyvosti interpretatsiyi ta implementatsiyi poniattya "resylyentnist"* u psyholohichniy I pedahohichniy naukah [Peculiarities of the interpretation and implementation of the concept of "resilience" in psychological and pedagogical sciences]. *Psykhohiia i suspilstvo – Psychology and society*, 2, 158-167 [in Ukrainian].
8. Polianycho, A. O., & Kyryliuk, A. V. (Eds.). (2020). *Tekhnolohii sotsialnoi roboty i sotsialnoi dopomohy v umovakh transformatsiynoho periodu: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Technologies of Social Work and Social Assistance in the Conditions of the Transformational Period: Educational and Methodological Manual]. Sumy: FOP Tsioma [in Ukrainian].
9. Tyuptia, L. T., & Ivanova, I. B. (2011). *Sotsialna robota: metodyka vykladannia* [Social Work: Teaching Methodology]. Kyiv: Universytet Ukraina [in Ukrainian].

10. Furman, A.V. (2025). Metodolohichni optyky typiv naukovoї ratsional'nosti: atrybuty, parametry, pidkhody [Methodological optics of types of scientific rationality: attributes, parameters, approaches]. *Psykhologhiia i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 24-79 [in Ukrainian].

11. Furman, A. V., & Pidgurska, M. V. (2018). Istorya sotsialnoyi roboty [History of social work]. Kyiv: VC Akademiya [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

СЕНИК Алла Михайлівна.

Трансміксація технологій у психосоціалній роботі: гносеологічні виміри та онтологічні імперативи.

У статті досліджується феномен трансміксації технологій у сфері соціальної роботи, що визначається як глибинне, іманентне та взаємопроникне співбуття компонентів однієї технології всередині іншої. На відміну від простого змішування методів, трансміксація розглядається як об'єктивно зумовлене явище, що відображає комплексність і динамізм психосоціальної реальності людського усупільненого життя. Проаналізовано гносеологічні виміри цього феномену й, зокрема, підкреслено важливість відмови від редукціоністського підходу на користь холистичного та інтегративного бачення світу ковітального повсякдення. Детально розглянуто ключові функціонали психосоціальної технології (соціальна діагностика, консультування, профілактика, реабілітація/абілітація, адаптація, терапія / корекція, посередництво) і продемонстровано, як кожна з них трансміксується в інші, утворюючи синергійну мегасистему. Доведено, що соціальна діагностика є перманентним когнітивним процесом, профілактика трансверсальним складником, а реабілітація метатехнологією, що інтегрує інші підходи. Висновується, що трансміксація є не перешкодою, а онтологічним імперативом, що вимагає подальшого глибокого вивчення для розвитку інтегрованих теоретичних моделей, оптимізації освітніх програм і підвищення ефективності практичних інтервенцій. Визнання трансміксації дозволить соціальному працівнику як компетентному психологу повноцінно реагувати на багатофакторні потреби та інтереси клієнтів. Перспективи подальших розвідок містять розробку методичного інструментарію для вимірювання трансміксації, виявлення її впливу на професійні компетенції та створення теоретичних моделей інтегрованої психосоціальної роботи.

Ключові слова: соціальна робота, психосоціальна технологія, клієнт, психіка, трансміксація, функціонали технології, психосоціальна робота, особистість, гносеологія, онтологія, інтеграція, класифікація, соціальний захист, міждисциплінарність.

ABSTRACT

Alla SENYK.

Transmixation of Technologies in Psychosocial Work: Ontological Imperatives and Epistemological Dimensions.

The article examines the phenomenon of technology transmixation in the field of social work, defined as a deep, immanent, and mutually interpenetrating co-existence of the components of one technology within another. Unlike the simple mixing of methods, transmixation is viewed as an objectively conditioned phenomenon that reflects the complexity and dynamism of the psychosocial reality of human socialized life. The epistemological dimensions of this phenomenon are analyzed, with particular emphasis on the importance of abandoning a reductionist approach in favor of a holistic and integrative vision of the world of covital everyday life. The key functionalities of psychosocial technology (social diagnosis, counseling, prevention, rehabilitation/habilitation, adaptation, therapy/correction, and mediation) are examined in detail, and it is demonstrated how each of them transmixes into the others, forming a synergistic megasystem. It is proven that social diagnosis constitutes a permanent cognitive process, prevention a transversal component, and rehabilitation a meta-technology that integrates other approaches. It is concluded that transmixation is not an obstacle but an ontological imperative that requires further in-depth study to advance integrated theoretical models, optimize educational programs, and enhance the effectiveness of practical interventions. Recognition of transmixation enables the social worker, as a competent psychologist, to respond comprehensively to the multifactorial needs and interests of clients. Prospects for further research include the development of methodological tools for measuring transmixation, identifying its impact on professional competencies, and creating theoretical models of integrated psychosocial work.

Keywords: social work, psychosocial technology, client, psyche, transmixation, technology functionalities, psychosocial work, personality, epistemology, ontology, integration, classification, social protection, interdisciplinarity.

Рецензенти:

**д. психол. н., проф. Віталій ПАНЮК,
д. психол. н., проф. Сергій ШАНДРУК.**

Надійшла до редакції 02.11.2024.

Підписана до друку 30.12.2025.

Дата публікації 30.03.2026.

Бібліографічний опис для цитування:

Сеник А.М. Трансміксація технологій у психосоціалній роботі: гносеологічні виміри та онтологічні імперативи. *Психологія і суспільство*. 2026. № 1. С. 175-186. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2026.01.175>